

Klassieker

Stedelijke bewegingen

Stijn Oosterlynck

In de rubriek **Klassiekers** gaat AGORA in op boeken die niet vers van de pers komen, maar nog steeds uiterst relevant zijn. Deze keer 'The city and the grassroots – A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements' van Castells (1983).

Sociale bewegingen vormden decennialang geen thema in de stadsociologie. De Spaanse socioloog Manuel Castells bracht daar aan het begin van de jaren tachtig verandering in met zijn magistrale boek 'The City and the Grassroots'. Ook al blijkt er vandaag nauwelijks een stedelijke sociale beweging te bestaan die nog maar bij benadering aan zijn theorie beantwoordt, Castells' werk blijft inspireren door de uitzonderlijke historische en cross-culturele reikwijdte van zijn analyse en door de manier waarop hij sociale bewegingen verbindt met een sociologische kijk op de stad.

Castells wilde stedelijke verandering begrijpen

In de jaren zeventig was Castells één van de leidende figuren in de toen nogal Marxistisch getinte stadsociologie. In 1972 publiceerde hij het boek 'The urban question: a Marxist approach', waarin hij de stad definieerde als het centrum voor collectieve consumptie. Het is in de stad dat de publieke dienstverlening die nodig is voor de reproductie van de arbeidskracht zich volgens hem concentreert. In het boek 'The City and the Grassroots' gooit Castells het over een heel andere boeg. Gedaan met de zoektocht naar de transhistorische essentie van de stad. Castells definieert het stedelijke nu als "the social meaning assigned to a particular spatial form by a historically defined society" (p. 302). Die betekenis is historischspecifiek en het product van de sociale hiërarchie tussen verschillende sociale groepen in de stad en de positie van de stad in bredere maatschappelijke structuren.

Castells wilde stedelijke verandering begrijpen. De basisdimensie van die stedelijke verandering is het conflict tussen sociale klassen en andere sociale groepen over de betekenis van de stad en haar positie in de bredere sociale structuur. De historische actor die volgens Castells een bijzondere rol speelt in stedelijke verandering is de stedelijke sociale beweging. Castells verantwoordt zijn interesse in stedelijke sociale

bewegingen door te verwijzen naar hoe dominante sociale belangen zich verankeren in maatschappelijke instituties. Het vergt een 'grassroots' sociale beweging om die geïnstitutionaliseerde sociale hiërarchieën te overwinnen. Deze definitie is niet alleen inspirerend om hedendaagse stedelijke sociale bewegingen te begrijpen, zoals bijvoorbeeld de beweging van mensen zonder papieren, maar is ook relevant om bredere processen van sociale verandering in de stad sociologisch te begrijpen. Zo gooien gentrificatie en de overgang naar een diensteneconomie de sociale hiërarchieën tussen sociale groepen in steden om.

Het grootste deel van 'The city and the grassroots' wijdt Castells aan gedetailleerde analyses van een hele reeks stedelijke sociale bewegingen uit de hele wereld en de hele geschiedenis. Aan de hand daarvan bouwt Castells zijn cross-cultureel analytisch model van stedelijke sociale bewegingen op. Vooral zijn analyse van de Burgerbeweging in Madrid op het einde van de dictatuur van Franco komt model te staan voor zijn theorie van stedelijke sociale bewegingen. Ze combineert drie strijdpunten: de strijd voor publieke dienstverlening (de focus van zijn eerdere werk), het verdedigen van de lokale culturele identiteit en het ijveren voor de decentralisatie van de besluitvorming naar het lokale niveau. Een stedelijke sociale beweging verbindt volgens Castells dus stad, gemeenschap en politieke macht.

Castells' model van een stedelijke sociale beweging is waarschijnlijk te zeer getekend door dat ene voorbeeld van de burgerbeweging in Madrid, dat hoewel inspirerend, de lat zo hoog legt dat er nauwelijks een hedendaagse stedelijke sociale beweging mee overeenkomt. Hij hoopte de opvolger van de arbeidersbeweging gevonden te hebben, maar in de daaropvolgende decennia bleek dat te optimistisch. Zoals Margit Mayer recent vaststelde blijven de drie strijdpunten die Castells naar voren schoof hoogst relevant voor de stedelijke strijd vandaag, zoals blijkt uit de vele campagnes tegen de privatisering van publieke dienstverlening, het verzet tegen citymarketing en de strijd voor participatie. Maar zelden zijn ze samen in één sociale beweging aan te treffen. Dat belet niet dat voor al wie in stedelijke sociale beweging geïnteresseerd is 'The city and the grassroots' een onmisbaar boek blijft.

Stijn Oosterlynck is hoofddocent stad- en armoedesociologie aan de Universiteit Antwerpen. Hij is woordvoerder van het Onderzoekscentrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASeS) en voorzitter van het Urban Studies Institute van de Universiteit Antwerpen.